

Cumportament envers il luf

L'Uffizi da chatscha e pestga infurmescha

■ **Lufs che creschan si e che vivan en l'ambient natural n'èn da princip – tenor las enconuschentschas ch'ins ha rimnà sin tut il mund – betg privlus per nus umans. Ils lufs eviteschan il contact cun l'uman.** Ina situaziun privlusa poi dar sch'ils lufs sa disan vi da l'uman e sch'els cumbineschan schizunt sia preschientscha cun survegnir Pavel. Lufs che vegnan pavlads pon emperder da batlegiar per Pavel. Ultra da quai na duessan ins mai suandar lufs – er betg animals giuvens – per als observar u fotografar. Il territori, nua che sa chatta la tauna dals chagniels duai vegnir guntgi. Lufs pon reagir en moda aggressiva sch'els èn malsaus (frenesia) ubain blessads, sch'els èn vegnids pavlads u sch'els vegnan chatschads en las stretgas.

Reglas da cumportament generalas

Sche Vus scuntrais in luf, stai airi, restai calm ed empruvai d'analisar la situaziun. Sch'il luf remartga che Vus l'avais vis, sa retira el per regla u fugia. Dai al luf avunda piazza, ch'el possa sa retrair; sch'il luf sa senta chatschà en las stretgas, poi daventar privlus. Sch'il luf na fugia betg immediatamain, As rendai attent cun vusch franca. As retirai plaunsieu, il luf vegn ad As observar u fugia directamain. N'empruvai en nagin cas d'As avischinar al luf, er betg per far fotografias da l'animal. Na suandai mai in luf.

Guntgi il territori, nua che sa chatta la tauna dals chagniels. Annunziai observaziuns da lufs en il territori d'abitadi e tut ils lufs cun cumportaments problematic a l'organ da surveglianza da chatscha. Lufs han in cumportament problematic sch'els s'avischinan sistematicamain pliras giadas a l'uman u sch'els èn clerament aggressivs. Quest cumportament resulta savens sch'ins pavla sapientivamain u inconscientamain il luf ubain sche l'animal è malsau, en spezial sch'el ha frenesia.

Ils lufs na dastgan vegnir pavlads sut naginas circumstanzas! Na laschai er betg enavos restanzas da mangiativas (er betg suenter il grillar, il picnic, il campar). Ils lufs pon considerar in chaun sco infractur en lur revier u sco animal da preda. Al tegnai perquai adina sut controlla persunala u a la tschinta. Sche Vus chattais in animal selvadi stgarpà, annunziai quai al guardiaselvaschina. Annunziai tut ils conflicts u tut ils donn.

Sin viadi en territoris populads dal luf

Ils lufs èn da princip animals fitg timids che guntgeschan l'uman. Grazia a lur nas fin ed a lur udida excellenta ans remartgan els savens bier pli baud che nus els ed ans van ord via. L'inscunter da l'uman cun il luf è perquai in eveniment fitg rar. Tuttina ston vegnir respectadas intginas chaussas sch'ins è sin viadi en territoris populads dal luf.

Chauns da protecziun da muntaneras furman ina mesira ch'è sa cumpruvada.

FOTO: PD

Per savair co reagir, sch'ins frunta sin in luf.

FOTO: PD

Tge ston ins resguardar sch'ins è sin viadi en territoris populads dal luf?

Activitads da temp liber duain avair lieu da princip sin vias u plazzas marcadadas. Ils spazis da viver da tut ils animals selvadis duain vegnir respectads. Faschai atenziun ch'ils lufs na vegnan betg carmalads da nutriment potenzial (per exempel da ruments cun restanzas d'animals). Na dismettai betg restanzas da mangiativas en il guaud. Tegnai adina Voss chaun sut controlla persunala u a la tschinta.

Tut las activitads da temp liber pon ins far er vinavant!

Sche las reglas da cumportament vegnan observadas, na datti nagin privel per viandants, per ciclists u per skiunzs. Questas activitads da temp liber pon vegnir fatgas er vinavant. Er per uffants che fan gjeus en il guaud na datti strusch in privel.

Viver en territoris populads dal luf

Malgrà ch'il luf va sche pussaivel ord via a l'uman e che observaziuns directas èn fitg raras, poi dar lufs che s'avischinan u passan schizunt tras territoris d'abitadi. Per evitar tant sco pussaivel conflicts tranter l'uman ed il luf, ston vegnir resguardadas intginas reglas.

Pertge sa rendan lufs en territoris d'abitadi?

I po esser che lufs passan tras abitadis per exempel per arivar sin ina via scursanida d'ina vart da la val a l'autra. Er las mirveglias dals lufs, cunzunt dals animals giuvens, pon esser in motiv ch'els sa musan en vischinanza d'abitadis. E sch'ils animals da preda sa trategnan en vischi-

nanza dals abitadis, vegnan ils lufs a suandar quels. Quai pertutga en emprima lingia ils quartiers d'enviern dals tschiervs e dals chavriels.

Tge sto vegnir resguardà spezialmain en territoris populads dal luf?

Faschai atenziun ch'ils lufs na vegnan betg carmalads da nutriment potenzial ch'è accessibel (vanzadiras da mazlaria). Restanzas da mangiativas na duain betg vegnir dismessas en il guaud, er betg en pitschnas quantitads (p.ex. sin plazzas da grillar). N'empruvai en nagin cas da pavar lufs. Na pavlai er betg tschiervs e chavriels en territoris d'abitadi ed impedi che quests animals vegnan en ils curtains. Protegi Voss animals da chasa sco muvel manidel, cunigl, giaglinom e.u.v. cun saivs electricas. Sche Vus essas sin in'alp en in territori populà dal luf, prendai chauns e giats sur notg en chamona.

Luf ed animals da niz

Il luf è per gronda part in carnivore. Tar sia preda principala tutgan la selvaschina d'ungla (tschierv, chavriel, portg selvadi, chamutsch) sco er animals selvadis pli pitschens (tais, lieurs, vulps e.u.v.). Er animals da niz, sco nursas e chauras, vegnan stgarpads sch'els na vegnan betg protegids suffizientamain. Cun mesiras da protecziun adattadas pudais Vus proteger Vossas muntaneras cunter lufs ed impedir per gronda part attatgas.

Co pudais Vus proteger Vossas muntaneras cunter lufs?

Planisai a lunga vista la tegnida da chauns da protecziun da muntaneras. Quels intimeschan attatgaders tras lur preschientscha e defendan la muntanera cunter infracturs. Per che la protecziun da muntaneras funcziunina bain, dovri in temp da preparaziun da 1 fin 2 onns. Sche animals da rapina grondas sa chattan actualmain en vischinanza, duessas Vus controllar Vossa muntanera en moda pli intensiva ubain la laschar pertgirar d'in pastur. La notg duessas Vus sche pussaivel metter la muntanera en ina stalla ubain en ina saiv electrica.

Saivs electricas

Saivs electricas procuran per ina protecziun supplementara. Per regla bastan saivs cun in'atezza da 90 u 110 cm cun quatter fin tschintg fildaroms u flexinet. Sin spundas (tut tenor la topografia) sto la saiv vers il munt vegnir auzada a 120 fin 150 cm cun in fin dus fildaroms. Da princip duai il fildarom il pli bass esser maximalmain 15 cm davent dal terren e

na dastga tutgar ni il terren ni l'erva. Sch'il luf tutga la saiv, survegn el in'electricada a plaina prestaziun. Il meglier è sch'ins sega regularmain l'erva. Il fil da colliaziun cun la terra vegn sfundrà per 50 cm en il terren. Las battarias vegnan chargiadas cun agid da l'energia solara.

Sche la saiv vegn concepida uschia, pon ins mesurar ina tensiun da passa 4000 volts a la fin la pli allontanada da la saiv. Sche la tensiun è pli bassa, vegn ella deviada u la saiv è memia lunga. En cas d'ina strasarsa en il medem lieu, è la tensiun dal fil da colliaziun cun la terra sut 300 volts. Sch'ella è pli auta, è la colliaziun cun la terra nauscha. Il fildarom si-sim po vegnir complettament en intginas lieus cun sdratschs.

Tge ston ins far en cas d'in donn?

Ils animals morts na duain betg vegnir tutgads ed ils fastiz na duain betg vegnir eliminads. Il donn sto vegnir annunzià immediatamain al guardiaselvaschina cumpotent. Quel fa in rapport dal donn e trametta vinavant quel a l'Uffizi da chatscha e pestga. Sche l'expertisa na po betg vegnir fatga immediatamain, ston ins proteger il cadaver cunter selvaschina da rapina. Animals blessads ston vegnir tgirads directamain dal veterinari. En cas da dubi po vegnir dumandada in'expertisa externa (Institut per patologia d'animals, Universitad da Berna).

Indemnisaziun

Il proprietari resp. il personal d'alp dat tut las infurmaziuns davart l'animal per pudair stimar il donn. Indemnisads vegnan mo ils animals annunziads e chattads, per ils quals è vegnì fatg in protocol dal donn tras l'organ da surveglianza da chatscha. Per las indemnisaziuns dals animals vala la valor da martgà (nursas: la tabella da stimaziun). Cur ch'il donn è vegnì constatà e discutà cun il possessur, vegnan ils animals indemnisads dal chantun. La Confederaziun surpiglia 80 % dal donn.

Ir a chatscha en territoris populads dal luf

Ils lufs percorschan l'uman savens avant che nus l'avain davant egl. Sin ina chatscha mitta u sin in post quiet poi dar scuntradas nunspegadas cun lufs. Cun lur nas fin chattan lufs er selvaschina tutgada u il dadens da selvaschina ch'els dovran sco funtaunas da nutriment. Ils chatschaders che van a chatscha en territoris ch'èn populads dal luf ston resguardar intginas chaussas.

Tge ston ins far sch'ins chatta fastiz da lufs?

Tut las observaziuns e tut las cumprovas indirectas da lufs (excrements, fastizs, pail e.u.v.) duain vegnir annunziadas al guardiaselvaschina cumpotent (cunzunt sch'ellas derivan da territoris ordaifer ils lieus populads dal luf enconuschents). Nudai il lieu da chat exact e documentai l'observaziun (telefonin). Annunziai animals selvadis stgarpads al guardiaselvaschina. Na suandai mai fastizs dal luf.

Co ma cumport jau sin ina tschertga posteriura?

In animal tutgà è per il luf ina funtauna da nutriment potenziala. Tut tenor la situaziun defendà il luf «sia» preda per exempel envers in chaun da sang. Pervi da quai ston las tschertgas posteriuras vegnir fatgas cun ina precauziun speziala. Ils chauns duain vegnir tegnids a la tschinta mo sin curtas distanzas. Sch'els scuntrin – suenter ina lunga chatscha lunsch davent da lur patrùn – lufs sper la selvaschina, vegnan els stgatschads u schizunt attatgads.

Sche Vus scuntrais in luf sper in animal tutgà u sajettà, As rendai attent cun vusch franca e cumandai al luf da sa retrair. Sche quel na sa retira betg, As allontanai plaunsieu dal lieu! Infurmai immediatamain il guardiaselvaschina davart quest cas.

Tge ston ins anc observar?

Sch'in chaun scuntra in luf durant la chatscha bassa, po la situaziun eventualmain daventar critica. Cunzunt rotschas da lufs pon considerar il chaun sco concurrent u sco infractur en lur revier. Betg excluder na pon ins che lufs vesan il chaun sco preda pussaivla.

En nagin cas na dastgan ins pavlar il luf u carmalar il luf cun Pavel. Na depuni mai restanzas da mangiativas u ruments en vischinanza da la chamona da chatscha. Plazzas per estgas en territoris populads dal luf ston vegnir endrizzadas lunsch davent dals abitadis. Er ils lufs visitan questas plazzas. En l'intschess da chasas abitadas ston vegnir desisti da la chatscha da guetta. En general duain vegnir duvradas mo pitschnas quantitads da Pavel per la chatscha da guetta (betg duvrar vanzadiras da mazlaria).

Ulteriuras infurmaziuns davart il luf poscha la brochura rumantscha da la Pro Natura.

La presentaziun:
Dossier «Luf».

Dapli infurmaziuns:
chatta.ch/?hiid=737
www.chatta.ch